

Бачу острови! : оповідання

КУПИТИ

Про книгу

Що ви знаєте про Сейшельські острови? Лише те, що це десь далеко в Африці і там розкішні курорти для найзаможніших людей у світі? Ха-ха! Тоді ви не знаєте ні-чо-гі-сінь-ко! Ці 11 оповідань перевернуть ваше уявлення про архіпелаг з ніг на голову! Карколомні історії від майстра морської й військової справи Віктора Татарінова написані на реальних історичних сюжетах, але справді не віриться, що все це відбувалося насправді. Тут будуть зради та підступи, захоплення терористами літаків, політичні інтриги та пронизливе кохання, заколоти і морські пригоди. Словом, усе те, що дозволить вам по-новому поглянути на історію Сейшельських островів, і коли ви нарешті там опинитеся, сказати: «Так-так, я в курсі, читав!»

Віктор Матаринов

БАЧУ ОСТРОВИ!

Виктор Матаринов

БАЧУ ОСТРОВИ!

Татаринов В. В.
Бачу острови! : оповідання / В.В. Татаринов. — Тернопіль : Видавництво Богдан, 2025. — 368 с.

ISBN 978-966-10-8862-6

© Татаринов В.В., 2023

© Видавництво Богдан, виключна ліцензія на видання, оригінал-макет, 2025

Автор захопливо висвітлює історію кількох століть маловідомих нам Сейшельських островів. Робить це згідно з вимогами пригодницького жанру, добре знаючи морську та військову справи й минуле архіпелагу. Вміщені тут оповідання мають динамічний сюжет, цікаві багатьма незваними більшістю читачів фактами, колоритними образами позитивних і негативних героїв, описами дивовижної природи. Йдеться не тільки про Сейшели, а й про тогочасні Англію, Анголу, Південно-Африканську Республіку та інші країни, і, звичайно, про війну й кохання. Книга орієнтована на старшокласників, студентів, усіх, кому цікаві пригоди на тлі екзотики.

Бачу острови!

Вода. Солона вода. Куди не кинь погляд — солона вода. А зверху пекуче безжалісне сонце. Ані хмаринки. Ані подиху вітерця.

Підходить до кінця вже шостий тиждень, як велику галеру стернового Омара, котра потрапила у жахливий шторм, було кинуте кудись у безмежний простір Індійського океану. Шторм порозкидав увесь великий караван суден, що йшов на південь уздовж східного узбережжя Африки під керівництвом сина султана Ширазу принца Хасана Ібн Алі.

Зі шторму галера вийшла в жалюгідному стані: передню щоглу знесло, майже всі весла поламано, в корпусі численні течі.

Хазяїна і капітана галери хана Абу Ібн Керима та кілька десятків матросів і воїнів змило з палуби хвилями ще в перші години бурі. Багато веслярів і пасажирів були поранені.

Шторм налетів зненацька і не вщухав кілька днів. Потім хвилі та вітер почали заспокоюватись, і от уже другий тиждень стоїть повний штиль. Вітрило на кормовій щоглі висить нерухомо, поволі працюють із обох бортів по три-чотири весла. Крім цього, на галері не видно ніякого руху. Всі позабивалися в різні кутки та щілини. Щодня зменшують порції їжі, й, найголовніше, води, яку одержує кожен. У команді та серед пасажирів багато таких, для котрих це перша і, як вони гадають, остання морська подорож. Люди знесилюються, потроху зникає надія. Тільки кілька чоловіків тримаються мужньо і намагаються всіх підбадьорити. На судні, в команді, є двоє п'ятнадцятирічних хлопців — Салех і Махмуд. Для них це теж перша подорож, але поводяться вони набагато краще, ніж більшість дорослих.

Махмуд похмуро сидить біля пораненого стернового Омара. Чекає, коли той отямиться. До Махмуда повільно підійшов Салех. Обличчя його сумне.

— Що там ще трапилося? — запитав Махмуд.

— Дядько Хамзі помер, — тихо відповів Салех.

Махмуд нічого не сказав, лише очі його наповнилися сльозами. Салех сів поруч. Говорити не хотілось, але обидва хлопці думали про одне.

Дядька Хамзі вони знали дуже короткий час. Проте саме він став причиною того, що Салех і Махмуд опинилися на цій галері.

А трапилося це так.

Почалося все в рідному місті Салеха і Махмуда Аль-Басрі, великому порту на річці Тигр, султан якого був підвладним Багдадському халіфові. Якось, ще там, удома, коли Махмуд тільки-но розгорнув один з кількох папірусів, що залишилися йому від покійного батька, і вже збирався поринути у світ мудрості, до будиночка, що був схожий більше на сарай, увірвався Салех, і то так, наче за ним гналися гепарди халіфа.

— Махмуде! Біжимо хутчій! Там біля нашої сіті якась людина.

Махмуд поспіхом почав збирати папіруси.

— Та швидше, швидше! Ніхто твого багатства не забере, а от сітки ми можемо позбутися, — Салех нервувався, раз у раз кидався від віконця до дверей.

Але Махмуд, нічого не відповідаючи, все старанно сховав і тільки тоді побіг за товаришем на берег Тигру.

— Ти що тут робиш? — іще здалеку почали кричати хлопці. — Хіба то ти ставив цю сіть? От зараз сторожу покличемо!

Незнайомий, котрий стояв по коліно в воді, різко обернувся. В його очах стояв жах, та коли він побачив тільки двох хлопчиків, жах одразу зник. Він навіть полегшено зітхнув. Але то було дуже передчасно.

У нього полетіло каміння. Хлопці кидали так швидко і влучно, що той змушений був кинути сіть і затулити голову руками. Рятуючись від ударів він поволі відступав все далі й далі, аж поки вода не сягнула грудей.

— Стривайте, хлопці! Я ж не знав, що вона ваша. Та стривайте ж!

— Усі злодії так кажуть, — закричав Салех. Хлопці, побачивши свою перемогу, припинили обстріл, але каміння з рук не кинули.

Незнайомиць вийшов із води. Вони трохи відійшли. То була літня людина, одягнута у старий-престарий халат, подерті штани, на голові — давно не прана чалма. Жебрак.

Він сів на землю біля своїх стоптаних черевиків, й одразу навкруги нього з одежі набігла калюжка води. Хлопці стояли осторонь і уважно дивилися.

Хвилин п'ять незнайомиць сидів, схиливши голову, потім глянув на Салеха і Махмуда й тихо сказав:

— Я чотири дні не їв, — у нього покотилися сльози. Голодні сльози. Обличчя було кістляве, жовто-сіре, рідкі вуса і борода скуйовджені, під

очима — великі синці. Він нічим не відрізнявся од людей, яких так багато зараз тинялося шляхами країн, що належали до Великого Арабського

Халіфату.

Халіфат на той час був у розквіті. Від Лівійської пустелі він сягав майже до Індії, від далеких Кавказьких гір до Аравійського моря. Всі підвладні халіфу султани, хани, беки жадали стати ще багатшими. Вони грабували і чужих, і своїх. Своїх навіть більше, бо це легше. Особливо діставалося селянам-фелахам. Працюй від зорі до зорі та сплачуй податки, що все зростають. А не подобається — то підеш у в'язницю, в рабство, на плаху. Вибирай, що більше до вподоби! Багато хто не витримував і тікав подалі від свого хазяїна, від своєї сім'ї, від свого убогого майна.

Хлопці знали, що таке голод. Самим рідко випадало щастя наїстися досхочу.

— То ти хотів продати нашу рибу?

— Де там продати! Взяв би одну-дві, та з'їв.

— Що, сиру?

— Отак сиру. Несила вже терпіти голод.

Хлопці перезирнулися, потім пішли до сітки і почали її витягувати. Улов трапився не дуже багатий, але не такий уже й нікчемний. Самі зможуть поїсти, і продати трошки залишиться.

Чоловік подався вперед, наче хотів схопити рибину.

— Нехай бере одну і забирається геть, — тихо сказав Салех.

— Згадай тільки, як ми трохи не померли з голоду. Якби не сусіди, давно були б там, де всі наші рідні, — також тихо відповів Махмуд. Потім додав голосніше:

— Почекайте, дядьку. За кілька хвилин ми вас нагодуємо. Та й самі поснідаємо.

Салех ще тихіше промимрив, що тут не караван-сарай для безпритульних, і вони не багатії, але вже без тієї злості, яку ледь стримував ще кілька хвилин тому.

Вони швидко назбирали хмизу серед кущів, що росли понад берегом. Поки Махмуд розводив маленький вогонь, Салех вправно випотрошив кілька рибин. Хіба це вперше вони робили?

Незнайомець їв швидко, обпікаючись гарячою рибою. Він навіть не дочекався, поки Махмуд розв'яже маленьку хустинку зі сіллю. Хлопці

намагалися не дивитись на нього.

Коли кістки першої рибини обсмоктали, і голод трохи вщух, чоловік підвів очі.

— Вибачте мені. Аллах не забуде вашої щедрості. Скажіть тільки, кому я мушу дякувати у молитвах?

— Мене звати Салех. Його — Махмуд, — сказав один із хлопців. — А вас як?

— Хамзі. Дядько Хамзі.

Тепер і він міг уважніше придивитися до хлопців. Обидва худі, чимось схожі один на одного і водночас різні.

Той, який називав себе Салехом, балакучий, високий. Вузьке обличчя. Дуже жваві великі очі, в яких раптом на мить запалюється щось подібне до люті. Тонкий ніс, запалі щоки, підборіддя видається трохи вперед. Спритні впевнені рухи. Ще трошки, і він перетвориться на справжнього дорослого. Одяг старий, з дірками, брудний, і носить він його з якоюсь байдужістю, чалма насунута майже на очі. З усього видно, що з них двох — головний він.

Другий, Махмуд, теж одягнутий зовсім не як син багатія, проте охайніше, і халат не такий брудний, і дірки старанно полатані. Обличчя привітніше. Лагідні очі, постійно підбадьорлива усмішка. Але так само запалі щоки, тонка хлопчача шия. Трохи нижчий за Салеха, але у плечах ширший. Махмуд мовчазніший, і створюється враження, що він увесь час думає про щось своє.

— А чому ви блукаєте тут, на околиці? — знову запитав Салех. — Ідіть на базар, до міста. Може, там якась робота трапиться.

— Не можу. Мене шукають. Якщо знайдуть — стратять.

— Що ж такого лихого ви накоїли?

— Убив воїна халіфа.

Хлопці аж відсахнулися, наче від удару. Так от кого вони пригощають, з ким розмовляють!

Дядько Хамзі побачив це.

— Не бійтеся, хлопці. Я зробив таке в розпачі, захищаючи свою дружину і дочку, яких уже, мабуть, ніколи не побачу, — і сльози знову покотилися з його очей.

— Як це сталося?

— Ой, хлопці, важко навіть згадувати. Жив я у невеличкому селі біля Багдада. Гарне таке село. Мав клаптик землі, що дістався мені від

батька, а йому від мого діда. Працював на ньому, вирощував овочі та якось зводив кінці з кінцями. Жив не гірше і не краще за сусідів. А поруч із моєю ділянкою, яка була далеченько від нашого будинку, розміщені землі одного з придворних нашого халіфа, хай аллах продовжить його життя, Дауда Аль-Рашида. Чим він там займався при дворі, я не знаю, але він дуже багатий. Озерце, водою з якого поливали всі землі навкруги, належало теж йому.

З місяць тому раптом припинили давати воду на поля фелахів. А ми ж за цю воду віддали гроші наперед управителю маєтками та землями Дауда Аль-Рашида. Спека страшенна. Уже наступного дня усе в нас почало в'янути. А вода плине тільки на поля Аль-Рашида. Ще трошки, і ми б позбулися врожаю. А це або голод і смерть, або йти в рабство. Вночі я пробрався до заставок, відкрив їх, і вода потекла на наші землі. Уранці слуги Аль-Рашида побачили, що рівень води в озері знизився. Почали шукати винного. Хтось доніс на мене. Мабуть, бачили, як я вночі повертався від озера. Надвечір прийшов посланець із маєтку з двома воїнами. За те, що я зробив, сказав він, за ті збитки, що зазнав Аль-Рашид, усе моє майно стає власністю Аль-Рашида, а я, моя дружина і дочка стають його рабами на той час, поки не відпрацюю ті збитки. А це означає — на все життя, бо я їх ніколи не відпрацюю. Коли виносили речі й виводили моїх двох овець, я мовчав. Але потім почув крики дружини і дочки, їм накинули мотузки на шиї, наче худобі. Я, нічого не тямлячи, схопив мотику і кинувся на воїнів. Вони такого не чекали. Коли отямився, один лежав убитий, другий поранений, а посланець утік. Що було робити? Мерщій утік і я. За тиждень був уже в Аль-Басрі. Пощастило навіть трошки підробити в порту. Та кілька днів тому на базарі я натрапив на того посланця Аль-Рашида. Він гукнув сторожу, але я втік. Одразу покинув місто. Тепер ховаюся тут і не знаю, що буде далі.

Дядько Хамзі замовк. Мовчали і хлопці. Нарешті Салех сказав:

— Не сумуйте. Що-небудь зробимо. Насамперед треба, щоб вас тут ніхто не знайшов.

Салех уже забув, що тільки-но намагався його якомога швидше позбутися. Він вирішив, що б там не було, а допомогти цьому фелахові, й Махмуд з ним мовчки погодився. Чимось, може, своєю безпорадністю, відвертістю, дядько Хамзі привернув до себе хлопців. Вони, набагато молодші, відчули себе міцнішими, обізнанішими

у таких справах. Хіба вони не знають усі таємні кутки в місті, де ніхто не знайде втікача? До того ж, дуже приємно поводити за носа жадібних і безжалісних шпигунів халіфа. У голові Салеха промайнула думка про неминучу жорстоку розплату, якщо сторожа дізнається про їхню допомогу. Але він уже не міг зупинитися.

Вони з'їли все, що приготували, і тепер лежали в затінку, ховаючись од човнів і суден, що пливли річкою.

— А хто ваші батьки? Де ви живете?

— Ми живимо біля самісінької брами. Он, бачите, на горбі за нею, біля високого дерева стоїть будиночок з двома віконцями? — Салех показав рукою. — З того горба видно це місце. Інколи я сюди поглядаю. Відстань не дуже велика — три-чотири хвилини бігом. Коли ви ще тільки ходили берегом, приміряючись, як витягти сіть, ми вже вибігли з дому.

— Батьки наші та всі родичі померли два роки тому від якоїсь пошесті, тоді ця хвороба охопила все місто. Та і не тільки наше, як кажуть люди. Ми з Махмудом — двоюрідні брати. Наші матері — рідні сестри. Мій батько працював десятником вантажників у порту. А його батько був писарчуком у багатого торговця, який теж помер два роки тому. Батько Махмуда навчив нас читати, писати і рахувати.

— То ви письменні... — з великою повагою та якимось по-іншому подивився на них дядько Хамзі. — У нас тільки імам умів читати. А чому ж ви не вчитеся, щоби самим стати служителями в мечеті?

— Училися вже, — коротко засміявся Салех. — Але більше року не витримали. За найменшу провину так по п'ятах лупцюють, що тиждень навшпиньки ходиш. Я підмовив Махмуда, і ми втекли. А тут хвороба поширилася. Нас ніхто і не шукав.

— З чого ж ви живете?

— Та з чого пощастить. Коли на базарі комусь допоможемо, коли в порту. Спробували стати писарчуками на базарі — складати листи чи прохання для неписьменних. Сіли осторонь під деревами, але тільки два листи встигли написати. Прибіг староста цеху писарів із двома прислужниками. Зажадав від нас стільки грошей, мовляв, за вступ до цеху, що ми і за рік не заробимо. Звідки у нас такі гроші? Його люди переламали всі наші пера і порозбивали дошки з чорнильницями. Ще й нас побили, — Салех трохи помовчав. — Ну, нічого, ми йому

віддячили згодом, — в очах хлопця знову спалахнув недобрий вогонь. — Довго пам'ятати буде.

Дядько Хамзі тільки міг уявити, що вони вигадали на помсту.

— А зараз трохи полегшало, — вів далі Салех. — От виміняли у знайомого рибалки цю сіть на останній килимок, що залишився від Махмудових батьків. Але і тут треба ховатися від старости рибалок та перекупників на базарі. Ще два-три роки, ми станемо дорослими і знайдемо роботу. Добре було би піти у матроси, але туди беруть тільки дужих.

— Так, це було би добре, — тихо підтримав Махмуд. — Хоча робота важка, але можна багато побачити. У книжках і папірусах так цікаво описують різні землі...

Салех підвівся, поклав у невелику торбинку сиру рибу, яка ще залишилась, і сказав:

— Дядьку Хамзі, ховайтеся тут у куцах, а ми з Махмудом підемо до міста. Треба продати рибу і пошукати вам притулок. Увечері ми за вами прийдемо.

Та коли надвечір вони тільки вийшли за міську браму, як назустріч їм трапилася прикра процесія. Шість озброєних воїнів вели зо два десятки чоловіків. Руки у тих були зв'язані позаду, мотузка на шії з'єднувала їх одного з одним. Зі жахом хлопці побачили, що останнім у цьому живому ланцюгу йшов дядько Хамзі. Він теж уздрів їх і гірко посміхнувся.

— Дядьку Хамзі! — підбігли хлопці.

— Ану, відійди! — наказав один з воїнів. — А то і вас заберемо.

— Та вони ще діти. Рано їм сідати на султанський харч, — мовив інший і зареготав.

— За що ви його схопили? Хіба він що-небудь вам накоїв? — не відставав Салех.

— Якби він що-небудь накоїв нам, — сказав той, який реготав, наголошуючи на слові «нам», — то валявся б зараз на березі без голови. А якщо ви його знаєте, то потурбуйтеся про нього завтра біля міської в'язниці. Нам наказали збирати всіх, хто вештається без діла, от ми і збираємо. Він щось таке белькотів, але ми не зрозуміли, хто він та звідки. А тепер забирайтеся геть. Щось я розбазікався з вами, — і він замахнувся списом на хлопців, зовсім не бажаючи їх ударити, а так, для годиться.

— Ну, от і все. Закінчилося наше коротке знайомство, — сказав Салех, коли останній воїн зник за брамою і вони залишилися самі. — Може, це й на краще.

— Як це — на краще? — обурився Махмуд. — А хто обіцяв дядьку Хамзі допомогти? Хіба не ти?

— Я. Та ти ж сам бачиш, що його схоплено. Не нападати ж нам на воїнів.

— Не знаю, що робити, але в біді його я не залишу, — твердо вимовив Махмуд.

— Хто він тобі, родич чи твій благодійник? Ми ж знаємо його тільки один день. І навіть не день, а кілька годин.

Махмуд нічого не сказав, лише сердито дивився на свого товариша. Салех трохи помовчав, потім зітхнув, розуміючи, що Махмуд правий, а тоді сказав:

— Гаразд. Почекаємо до ранку. Одне я знаю: до в'язниці нам з порожніми руками нема чого іти.

У його голові вже почали виникати ідеї, як і що робити. Він знову перетворювався на ватажка.

Удосвіта Салех із Махмудом побігли на базар. Комусь допомогли щось піднести, іншому — щось підтримали, ще іншому — щось навантажили. Хтось дав дрібну монетку, хтось розрахувався їжею. У них ще залишилося трохи грошей від проданої вчора риби. Опівдні можна було бігти до в'язниці.

Та коли вони туди дісталися, в'язниця стояла порожня. Кілька монет швидко розв'язали язика вартовому.

— Зранку всіх в'язнів погнали до Апологоса. Там будують новий порт, який стане головним портом Халіфату на узбережжі Індійського океану. За день можна до нього звідси дістатися. Це в самісінькому гирлі Тигру, майже на березі Перської затоки. Кажуть, що всіх їх посадять на галери веслярами. В Апологосі тепер син ширазського султана Хасан Ібн Алі. Він збирається кудись подорожувати, та йому бракує веслярів. Тому за наказом султана Аль-Басри, і навіть самого халіфа, аллах хай продовжить його роки, по всіх дорогах збирають жебраків і безпритульних. Усі вони візьмуть участь у тій важливій подорожі, але не на верхній палубі, — додав вартовий із глузливим сміхом, — а з ланцюгами на ногах і з веслами в руках. Таким чином

у Хасана Ібн Алі будуть веслярі, а султанат позбудеться шахраїв і злодіїв.

— Та хіба ж усі вони злодії? — обурився Махмуд.

— Якщо у людини нема ні хазяїна, ні будинку, ні сім'ї — він обов'язково чи злодій, чи шахрай, — упевнено сказав вартовий.

— Самі ви тут усі шахраї! — не втримався Салех.

— Що, що? — підвівся вартовий. — От я тобі за ці слова...

Та хлопці не чекали і дременули так, що тільки курява знялася.

— Підемо і ми в Апологос, — сказав Салех.

— А далі що? — спитав Махмуд.

— Побачимо. Добре уже те, що дядька Хамзі схопили не як убивцю воїна, а як жебрака. Тепер його ніякі шпигуни не знайдуть. Треба швидше йти.

— Ти, як завжди, поспішаєш. Подивися на сонце, — сказав Махмуд. — До вечора нам туди не дійти. Брану, як і скрізь, там зачиняють із настанням темряви. Краще нам заночувати вдома, а зранку підемо. Все ж таки відстань хоч і не дуже велика, а йти нам треба майже весь день.

— Згоден. Пішли додому.

Тільки-но почало розвиднюватися, хлопці були вже на ногах. Швидко закопали за будиночком сіть, щоб ніхто не забрав, поспіхом проковтнули по шматку сухого коржа та по жмені аличі, запили водою і були готові до подорожі.

— А це навіщо? — спитав Салех у Махмуда, коли той поклав у торбинку кілька книжок.

— Це все, що залишилось у мене від батька, ти знаєш. Невідомо, скільки нас тут не буде, і я не хочу, щоби хтось їх поцупив. До того ж, не так багато вони важать.

Салех щось буркнув і не став сперечатися. Справді, крім цього в хаті лишалось якесь лахміття, що було їм за постіль, та кілька щербатих горщиків. На таке навіть останній злодій не подивиться.

До Апологоса прийшли, коли сутеніло. Відразу ж подалися до порту. Спитали одного, другого і про все дізналися.

Справді, Хасан Ібн Алі збирається кудись подорожувати з численним почтом. У нього сім великих галер і безліч дау. Хлопці, які вирости в портовому місті, знали, що таке дау. Це невелике, але містке суденце з однією щоглою і трикутним вітрилом на той час вважали одним

з найпрудкіших вітрильників для морських подорожей. Принц, звичайно, на такому судні, де можуть поміститися не більше тридцяти людей і нема навіть захисту від бризок хвиль, подорожувати не буде. Влаштувати відносний комфорт принцу можна тільки на галері.

...Щодня гнали веслярів з усього султанату. Тих, яких привели учора, всіх призначили на галеру «Вітер».

Галери, на яких мала відбутися подорож, стояли поруч трохи осторонь від інших. З кожної спускалося кілька трапів.

Хлопці підійшли до них. Таких великих галер ані Салех, ані Махмуд ще не бачили. Від носа до корми — не менше п'ятдесяти кроків. Із кожного борту — двадцять п'ять весел. На кормі й на носі великі, з багатою різьбою і позолотою надбудови, де розміщені каюти капітана, його помічників та почесних пасажирів. На кожній галері стояли дві щогли зі згорнутими вітрилами. На кормовій надбудові була палуба стернового і його помічників, які працювали з великими стерновими веслами — по одному з кожного боку.

Салех і Махмуд сіли на землю проти «Вітру» і сумно дивились. Дядько Хамзі був поруч і водночас так далеко.

— Що, хлопці, зажурилися? — почулося позаду. — Чи не бажаєте заробити на вечерю?

Хлопчики підвелися. Біля них стояв добре одягнений чоловік років тридцяти, дебелий, з веселим доброзичливим обличчям. Чорні вуса і борода старанно підстрижені, руки, в яких він тримав коштовну шкатулку, мабуть, ніколи не знали важкої праці.

— Ану, допоможіть моїм слугам перенести ці лантухи з візка на галеру, — і він показав на «Вітер».

Салех і Махмуд мовчки схопили якийсь мішок і трохи не бігцем понесли його східцями.

— Не так швидко, не так швидко, — посміхнувся незнайомец. — Покажи, куди нести, — звернувся він до матроса на галері, котрий чемно йому вклонився.

Іще кілька мішків принесли Махмуд і Салех із берега, і щоразу вони намагалися побачити, що діється на веслярській палубі. Та згори все закривав натягнутий від сонця великий тент, і можна було побачити тільки тих веслярів, які розміщалися скраю. Всі вони чи сиділи, чи лежали біля весел, і від кожного тягнувся залізний ланцюг.

Салех побачив, коли незнайомець проходив по галері, що всі матроси і численні воїни першими схилилися перед ним.

— Пане, — насмілився звернутися хлопець до нього, — ви тут найголовніший?

— Ні, — усміхнувся той. — На галері найголовніший хазяїн і капітан хан Абу Ібн Керим. Я — літописець ширазського султана, і тут тільки пасажир. Ось вам на вечерю та йдіть собі, — він дав Салеху дрібну монету.

— Пане, ви їдете подорожувати? То, може, візьмете нас зі собою? Ми вам будемо прислужувати, — не відставав Салех.

— У мене достатньо слуг. Але, якщо бажаєте, я можу спитати про вас у стернового. Набирати команду — його справа. Пішли.

Стерновий уважно їх оглянув, подумав, що під час довгої подорожі в команді може різне трапитися, й хоча це і не дорослі, та все ж таки не зовсім безпорадні діти. Згодяться. Почувши, що у хлопців нема батьків, він остаточно погодився їх узяти. Але без платні, як у всіх матросів, а за харчі.

— Навчитесь чому-небудь — переведу в матроси. Тоді й про гроші поговоримо. Та й підрости вам трошки треба, — закінчив стерновий Омар.

— Що ти наробив! — накинувся Махмуд на Салеха, коли вони залишилися самі. — Ми ж, може, ніколи не побачимо Аль-Басри і нашого дому.

— Ну то й що? — відповів Салех. — Що ми там залишили? Палац? Майно? У нашій халупі навіть пацюкам не було чим поживитися. Ми постійно голодували. Через кілька років ми збиралися піти у моряки. А тут тепер така нагода. Та й дядько Хамзі поруч. Чи ти забув, чого ми сюди припленталися? — він уже не пам'ятав, що тільки вчора згоден був викреслити цього фелаха зі свого життя назавжди. — Роби, що кажу. Я тебе ще ніколи не підводив.

«Так, — подумав Махмуд. — Ти мене ніколи не підводив, окрім того разу, коли підбив утекти з медресе. Зараз я б уже її закінчив. Та що було, те було. Нема чого звинувачувати тебе. Я ж мав голову на плечах. Сам згодився».

Ще з місяць галери стояли в порту. Команди поповнювалися, збільшували запаси харчів, води, різних речей. Наприкінці у трюми галер загнали по кілька десятків баранів.

Хлопці бачили дядька Хамзі майже щодня. Він та ще кілька десятків людей із ланцюгами на ногах вантажили на галеру важкі мішки. Дядько дивився перед собою і нічого не бачив. Погляд його застиг. Хлопчики не наважились одразу підійти до нього й тільки через кілька днів потихеньку сунули йому в руку трохи їжі, коли той по трапах спускався за мішком.

Дядько Хамзі спочатку очам не повірив, що то вони. Щось подібне до благання і водночас надії промайнуло на його обличчі. З тієї миті він раз у раз шукав хлопців очима.

А Салех і Махмуд гасали по галері, наче шалені, виконуючи всі доручення. Навіть суворий і завжди похмурий стерновий Омар інколи всміхався, поглядаючи на них.

Хазяїном і капітаном галери «Вітер» був Абу Ібн Керим, володар невеликого ханства, що належало до неосяжного халіфату. Цю галеру він придбав, обдерши до нитки підданих, щоб узяти участь у подорожі. Маленький, товстенький, завжди під одурманливим впливом гашишу, хан майже не відходив від принца Хасана Ібн Алі. Його ніколи не було на своєму судні. У море він ніколи не ходив і морську справу не знав. Тому на галері фактично командував стерновий.

Стерновий Омар мав великий досвід. Йому було під п'ятдесят, середнього зросту, небагатослівний, з похмурим поглядом. Завжди охайно одягнений, яскравий халат підперезано широким вишитим поясом, за яким стирчить великий кривий кинджал. Сім'ї у нього не було, і ніхто не знав, чи була колись. Ні з ким він не приятелював. Прислужував йому один із матросів.

Омар знав усі типи суден, що тільки траплялися на його шляху. Спочатку він був простим матросом, потім плавав помічником капітана, а згодом уже майже сім років ходив у море стерновим — тобто другою людиною на судні. Ще кілька років роботи на інших, і назбирає грошей на велику дау. Тоді буде вже хазяїном і капітаном. А поки що він найнявся на цю чималу галеру, яка ще у досить гарному стані, але дуже незграбна і незручна для тривалих подорожей. На ній, як і на всіх інших плоскодонних суднах, далеко від берега не відійдеш. Коли хоч найменший шторм — мерщій рятуйся у першій-ліпшій бухті.

З-під кошлатих брів Омар бачить усі дрібниці, усе, що діється на галері. Він раз у раз дає розпорядження — коли словом, коли тільки

поглядом, але частіше просто показує на щось рукою, і всі — матроси, вантажники, воїни — миттю поспішають виконувати.

Стерновий Омар має забезпечити всім потрібним команду, а це разом з веслярами — понад триста осіб, та ще близько сотні пасажирів. Хан Абу Ібн Керім міг розважатися, ні про що не думаючи — його стерновий знав справу добре.

Одного вечора до галер прибули дружини й діти мандрівників. Жінки старанно закривали обличчя паранджами, їх охороняли озброєні та злючі, мов голодні собаки, євнухи. Жінок швидко провели — кого до кают, кого у трюм. Із цього часу жодна чужа людина не мала права ступити ногою в той бік.

Усі зрозуміли — настала пора відпливати. Справді, зранку всі забігали, заметушилися. Залунали команди, великі важкі галери почали поволі вигрібати на середину Тигру й одна за одною попрямували до Перської затоки. Обабіч і позаду йшли численні дау. Кілька з них вирвалися далеко вперед — мабуть, у розвідку. Подорож почалася.

Галера, де опинилися Салех, Махмуд і дядько Хамзі, йшла шостою. На ній перебували не дуже важливі, але дуже цікаві пасажири зі своїми сім'ями. Між ними — літописець, який повинен був описати подорож, його вже знали хлопці, астролог-звіздар та один з лікарів. Головний лікар, а також головні літописець і звіздар пливли, звичайно, на галері принца. Тут були ще вчений-

рослинознавець і кілька інших, так би мовити, придворних третього рангу.

Як і на кожній галері, з ними плив імам, який також виконував обов'язки мухтасіба, тобто стежив, як дотримуються законів ісламу. Щоранку і щовечора всіх правовірних скликав на молитву один із його помічників — супі. Супі — це наймолодший священник у мечеті. Їх було кілька, і вони були в імама за прислужників. Імам, чи як його ще звали — святий мулла, вже досить старий, не вважав себе рівнею іншим пасажирам і тому тримався трохи осторонь.

Якось так трапилося, що Махмуд став більше прислуговувати стерновому Омару, такому ж мовчазному, як і він сам. Той спочатку не дуже звертав увагу на Махмуда, але коли дізнався, що хлопець письменний, почав до нього придивлятися. На подив усієї команди, Омар навіть усе частіше дозволяв Махмуду залишатися на стерновій палубі, що матросам було суворо заборонено. Він щось розпитував

у хлопця, щось пояснював. Махмуд старанно слухав і запам'ятовував кожне слово.

А Салех метушився між астрологом, лікарем та літописцем на радість їхнім слугам, які мали змогу нічого не робити. Літописець був захоплений своєю роботою. Він багато мандрував, багато бачив, багато читав і тому багато чого знав. Чи не увесь час сидів на верхній носовій палубі на килимі та щось розповідав невеличкій купці придворних.

Прислужуючи їм, Салех дізнався, що пливуть вони на південь у далекі африканські країни, що цей похід схвалив навіть сам халіф, прагнучи поширити іслам на всій землі, й таким чином зміцнити свою владу. Літописець казав, що цей похід арабів, у якому беруть участь кілька тисяч людей, уже третій. Перший відбувся років двісті тому, а другий — близько п'ятдесяти. Це ставалося через різні релігійні суперечки, Салех не зрозумів, через які. Тільки второпав, що то були просто втечі від меча халіфа.

Принц Хасан Ібн Алі, син султанам Ширазу, змалку цікавився далекими країнами. Нарешті він ублагав батька відпустити його. Батько, вірний підданий халіфа, спитав у свого володаря дозволу. Той дозволив і навіть допоміг підготувати цю подорож: наказав кільком підданим султана побудувати судна або дати гроші на їхнє спорудження, а також допомогти принцові Хасану людьми. Султани побурчали, але тихо, щоб не донесли халіфові, дали грошей і з великою насолодою відіслали своїх уже дорослих синів, які вже поглядали на батьківські престולי, а з синами і всіх придворних, які тих синів підтримували й тому заслуговували страти. Отже, з боку султанів це можна було розцінювати як акт милосердя.

Караван поволі плыв уздовж берега. Нарешті, після трьох тижнів, попереду побачили місто Маскат. Сам султан Маскату з радниками і придворними зустрічав мандрівників. Звістка про подорож долетіла до найвіддаленіших кутків халіфату задовго до її початку. Караван чекали, його виглядали вже кілька тижнів.

— Ну от, тут наша остання велика зупинка, — сказав стерновий Омар. — Почекаємо, поки зміниться у протилежному напрямку мусон — вітер, що дме тепер на північ, а нам потрібний той, який дме у південному напрямку.

— А чи довго його чекати? — спитав Махмуд.

— Як коли. Тепер — початок листопада. Той вітер починається в середині грудня. Інколи раніше, інколи пізніше. Треба його дочекатися, бо під час зміни мусонів море буває дуже неспокійним. Хоча його і звать лагідним, однак багато кораблів і човнів лежать на дні.

— А хто-небудь ходив за це море?

— Аякже. І греки, і римляни. А фінікійці — так обов'язково. Де вони тільки не побували! Греки звали це море Еритрейським. А далі те, якому нема краю, вони звали Маре Прасодум, чи Маре Обскурум, що означає Темне, Невідоме море.

— Вони ходили тільки в Африку? А там, за Африкою, є що-небудь?

— Не знаю, за останні сто років багато арабів подорожувало на південь, але мало хто з них повертався. Може, осідали там, може, гинули. Є в мене кілька карт узбережжя, що тягнеться на південь. Та на них усіх багато розходжень. На грецьких — одне, на римських — інше, на арабських — ще інше. Жодної нема, щоб повторювала іншу. Я тобі їх покажу. Стояти тут ми будемо довго. Треба поповнити запаси води, харчів, набратися сил.

Він мав слухність. Насамперед треба було набратися сил таким, як дядько Хамзі й іншим веслярам. Незвичні до такої роботи, вони дуже швидко втомлювалися. Від Апологоса до Маската погода панувала гарна. Великі хвилі не розгойдували судна. Наглядачі постійно вчили нових галерників працювати веслами. А весла були величезними. Кожне до двадцяти кроків завдовжки, і важили дуже-дуже багато. До кожного весла було прикуто одним ланцюгом по десять чоловіків, один проти іншого. Працювали стоячи, бо, гребучи таким великим веслом, спочатку всі ступали кілька кроків в один бік, а потім тягли чи пхали його в інший. Під час руху галери жоден весляр не мав змоги перепочити. І тільки на зупинках чи коли галера йшла під вітрилами, веслярі лежали просто на палубі біля своїх весел.

Веслярська палуба поділялася вздовж галери містком на рівні плечей веслярів, коли вони стояли. Містком ходили наглядачі з довгими батогами, від яких не міг захватися жоден весляр. Наприкінці містка сидів литаврист. Він бухав у литаври, даючи темп веслування. Коли йшли Перською затокою, темп був дванадцять-чотирнадцять гребків на хвилину. Але, як казав Махмудові стерновий Омар, під час небезпеки чи бойових дій темп доходить до двадцяти двох гребків.

Наглядачі не дуже гнівалися за помилки, батоги пускали в хід не часто. Мабуть, отримали наказ берегти сили веслярів на майбутнє.

Хлопці вже знали усіх на галері. І всі знали їх. Та добре, що на них не звертали уваги наглядачі. Ті дозволяли Салеху і Махмуду розмовляти з веслярами, думаючи, що вони просто розважаються цим. Опісля помітили, що хлопці час од часу приносять щось попоїсти одному з веслярів. Салех пояснив, що то їхній родич і потрапив він сюди випадково. Наглядач вислухав, знизав плечима й нічого не сказав. Родич — то нехай буде родич. Не з його ж столу носять хлопці харчі.

Хлопці не втрачали надії визволити дядька Хамзі. Й вони не помилилися.

Літописець здивувався не менше стернового, коли дізнався, що Салех і Махмуд письменні. Ще більше він здивувався, що у Махмуда є кілька книжок. Проглянувши їх, він сказав, що може все це придбати і дасть великі гроші.

— Ні, — відповів Махмуд. — Це остання пам'ять про мого батька.

— Поміркуй, — зауважив літописець. — Дуже добре, що ти ними так дорожиш, але ти їх не збережеш, носячи у своїй торбині. А коли якась лиха людина дізнається про них, то тебе можуть і пограбувати. Подумай.

Салех, почувши про таку пропозицію, ні хвилини не вагався.

— Віддавай йому все. За ці гроші ми викупимо дядька Хамзі. Та ще й чимало залишиться. Якби був живий твій батько й дізнався, куди пішли гроші від продажу його книжок, він би обов'язково схвалив твої дії. Та й не в погані руки вони потрапляють. Треба тільки попросити літописця, щоб він переговорив про дядька Хамзі з хазяїном.

Літописець погодився звернутися до хана Абу.

Хан спочатку сказав, що всі веслярі належать принцу і халіфу, але почувши про хороші гроші, згодився потихеньку відпустити весляра. Проте тільки після завершення подорожі.

— Ну, то й гроші після подорожі, — сказав літописець.

Хан подумав, що в морі гроші йому не потрібні, а літописець нікуди не подінеться, і погодився.

Літописець покликав хлопців і повідомив, що їхній родич через два місяці, а він не мав сумніву, що подорож до того часу закінчиться, буде

вільним. Решта веслярів, додав, залишиться в рабстві аж до своєї смерті. Частина з них будуватиме нове місто, частина зостанеться на галерах.

Із великим сумом розлучався Махмуд з книгами. Але коли побачив радість в очах дядька Хамзі, якому хлопці відразу все розповіли, він перестав картати себе.

— Хлопці, рідненькі мої, — пошепки повторював дядько Хамзі й більше нічого не міг сказати.

За кілька днів прийшов увечері посланець і наказав капітанові та стерновому прийти до султанського палацу, де перебував принц Хасан. За півтори години повернувся Омар, ще похмуріший, аніж завжди. Він викликав головного наглядача, своїх помічників та командира воїнів, які пливли на галері, й оголосив, що наступного дня, тільки-но принц Хасан і всі, хто його супроводить, знову розташуються на галерах, вони виходять у море.

— Не хоче молодий принц чекати мусону. Набридли йому Маскат і всі місцеві веселоці. Наказав іти на веслах проти вітру. Так ми далеко не пройдемо, та й не один весляр, напевно, надірветься. А де шукати заміну у відкритому морі? Нічого не хоче слухати. Треба підкорятися. Може, аллах цього разу не надішле шторму при зміні мусону. Таке трапляється, але рідко.

Зранку почалася біганина, по всій галері знявся галас — щось не встигли зробити під час стоянки, щось не зуміли придбати і завантажити, хтось залишився в місті й не знав про несподіване і термінове відплиття. Опівдні прибув принц, за ним сунув величезний натовп. Загриміли барабани і литаври. Воїни зі щитами і списами, в шоломах вишикувались уздовж бортів. На кожній галері підняли зелені прапори. В'юнкі дау з різнокольоровими прапорцями знову оточили галери, і всі вони попливли на південь уздовж Аравійського півострова.

Султан Маскату, мешканці міста довго-довго стояли на березі й проводжали очима цей різнобарвний караван. Ті, котрі залишалися, добре розуміли, що вже ніколи вони не зустрінуть тих, які пливли у невідоме.

Хвилі здіймались уже вище, ніж у Перській затоці. Гребти було дуже важко. Все частіше лунали удари батогів. Вітер то зривався, то вщухав. Відповідно галери то майже стояли на місці, то їх гнало з величезною

швидкістю і розкидало в різні боки. Вітрила то ставили, то знову опускали.

— Ну чому не можна було почекати два-три тижні? — бурчав стерновий Омар. — Ох, уже ці молоді. Ніколи не послухаються мудрого слова.

Сонце було вже низько, коли помітили невелику бухту. З головної галери подали сигнал іти до неї на ніч. Стали на якір. На суднах запалили ліхтарі. Воїни з кількох дау обстежили берег і доповіли, що не побачили жодної живої душі чи якогось сліду.

На палубі «Вітру» знову зібралося маленьке товариство навколо літописця. Махмуд і Салех теж були там, але, звичайно, сиділи осторонь прямо на палубі й чекали можливих наказів. Цього разу всі зацікавлено слухали астролога, який розповідав про зірки.

Махмуд уже кілька разів спостерігав нічне небо. Стерновий Омар показував йому деякі зірки, називав їх. Він навчив Махмуда визначати за ними сторони світу. Але астролог знав набагато більше, ніж стерновий. Він розповів про арабські та грецькі імена зірок, чому їх звуть так, а не інакше. Розповів, коли, де і яка зірка з'являється на небі, як за допомогою багатьох зірок можна визначити свій шлях. Махмуд слухав, наче зачарований, а вранці переказав усю розповідь стерновому майже слово в слово.

Омар уважно подивився на Махмуда, хотів щось мовити, але в останню мить, мабуть, передумав. Із цього дня він наказав хлопцеві бути постійно біля нього і запам'ятовувати всі його дії, усі його команди. Стерновий перестав давати йому різні доручення, не пов'язані з управлінням судном. А наприкінці другого тижня почав часто питати Махмуда, що б він зробив, яку б віддав команду при ситуації, котра склалася на цей час. Слухаючи відповіді Махмуда, стерновий Омар тільки

схвально кивав головою, інколи додаючи кілька слів, а одного разу хлопець почув дуже тихе «молодець». Махмуд навіть не був упевнений, що він це почув.

Так минув тиждень, другий, третій... Караван просувався вперед дуже поволі. Принц нервувався, команди вдень вибивалися зі сил, веслярі були вщент виснажені. Одне тільки втішало — кожного вечора знаходили яку-небудь бухту. Коли велику, коли маленьку. Коли закриту

від вітру і хвиль, коли не зовсім. То був спокій для всіх. А зранку все починалося спочатку.

Та ось одного дня небо потемнішало, стало тихо-тихо, тільки ледь помітний вітерець колихав прапорці. Усі, навіть не моряки, зрозуміли, що насувається шторм. Галери повернули під прямим кутом до берега. Литаври почали стукотіти швидше і швидше, наглядачі ніби оскаженіли. Раз за разом на плечі веслярів падали удари. А для дау і такого вітерця було досить. Вони за кілька хвилин були біля берега.

А галери все набирали швидкість, та було вже надто пізно. Подув невеличкий вітерець зі суші. Кожної миті він ставав усе міцнішим. І от уже несамовито дме. Хвилі стають усе більшими і більшими. Всі галери потягло у відкритий океан. Ще трошки, і вони загубили одну одну.

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.

КУПИТИ